

УДК 658.589

Г.С. ЧЕРНОІВАНОВА, к.е.н., доц., УПА, Харків
Н.М. ШМАТЬКО, ст. викл., УПА, Харків

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РИНКОВИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Узагальнено форми організації інноваційної діяльності у ринкових умовах: технополіси, інкубатори бізнесу, технопарки, венчурні фірми та змішані форми.

Generalized forms of organization of innovation activity in market conditions: tekhnopolisi, business incubators, tekhnoparki, venture firms and mixed forms.

Ключові слова: інноваційна діяльність, управління нововведеннями, організаційні форми, інноваційний менеджмент.

Вступ. Активізація інноваційної діяльності неможлива без глибокого вивчення зарубіжного досвіду інноваційної діяльності.

Всі перетворення в системах управління інноваційними процесами за рубежем у своїй основі мали введення нових організаційних форм управління нововведеннями.

Вивчення зарубіжного досвіду (причому не тільки позитивного, але й негативного) і здобуття з нього уроків є необхідним принаймні з двох причин. По-перше, інноваційні процеси, що протікають у нашій економіці, невіддільні від загальносвітового НТП. Тому було б неправильно відривати їх від світової практики й думати, що нашій країні визначено свій неповторний шлях у розвитку техніки, що сполучений із застосуванням унікальних форм організації й керування інноваціями. Принаймні дотепер вагомих підстав для такої точки зору практика нам не давала. По-друге, перехід від командно-адміністративного керування до ринкової економіки повинен супроводжуватися й відповідними змінами в сфері управління інноваційною діяльністю. Щоб уникнути хворобливого методу проб і помилок, потрібно вивчати й по можливості запозичати досвід країн з розвиненою ринковою економікою [4].

Постановка завдання. При вирішенні конкретних завдань організації інновацій повинні використовуватися різні організаційні форми інноваційних процесів, що включають ті або інші оргструктури, способи їхньої побудови, функціонування й удосконалювання, методи забезпечення впровадження інновацій і оперативного керування ними.

В інноваційному менеджменті використовуються різні форми організації інновацій. Під формами організації прийнято розуміти способи

функціонування й сполучення в просторі й у часі елементів інноваційних процесів [4]. За своєю суттю форми організації інновацій являють собою різні способи поділу праці при проведенні інноваційних проектів.

Сучасна теорія й практика інноваційного менеджменту має більшу розмаїтість форм і видів організації інновацій. У світі ведеться постійний пошук нових, гнучких і ефективних форм організації. Цікавий японський досвід. Досить ефективним підходом виявилася паралельна розробка перспективних ідей. Наприклад, компанія "Тогеу" досліджувала за допомогою декількох груп розроблювачів тисячі комбінацій матеріалів для контактних лінз. Фірма "АТТ" здійснювала паралельну проробку декількох програм для кожного нового виробу [2].

Різним аспектам даної проблеми присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: П.Н. Завліна, С.М. Ілляшенко, А.К. Казанцева, Н.В. Краснакутської В.Г. Мединського, С.Ф. Покропивного, З.Л. Рум'янцевої, Н.А. Саломатіна, Рудакової І.І., С.Є.Єрохіна, Б.Санта та ін.

Проте ряд питань цієї складної проблеми потребує подальшого теоретичного і практичного обґрунтування.

Методологія. Проведені в роботі дослідження базуються на наукових розробках вітчизняних і зарубіжних вчених з питань форм організації інноваційної діяльності, а також на законах і нормативних актах, що регламентують інноваційну діяльність в Україні, офіційних статистичних даних. У процесі дослідження було використано такі наукові методи: логічного узагальнення і техніко – економічного аналізу.

Результати дослідження. Світовий досвід підтвердив ефективність таких форм взаємодії науки й виробництва як технопарки, технополіси, інкубатори бізнесу.

Технологічний парк (науково-технологічний) являє собою об'єднану навколо наукового центра - великого вузу - науково - виробничо-навчальну зону, у якій забезпечується безперервний інноваційний процес, здійснюється практичне використання науково-технічних досягнень.

Технополіси - це міста, де більша частина населення зайнята наукою, науково-технічними й іншими послугами, підготовкою кадрів.

В Україні зони технополісів розміщені в таких найбільших науково-промислових центрах, як Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса.

У США й Великобританії зараз виділяється три типи "наукових парків":

- "наукові парки" у вузькому сенсі слова;
- "дослідницькі парки", що відрізняються від перших тим, що в їхніх рамках нововведення розробляються тільки до стадії технічного прототипу;
- "інкубатори" (у США) і інноваційні центри (у Великобританії й Західній Європі) у рамках яких університети "дають притулок" знову виникаючим

компаніям, надаючи їм за відносно низьку орендну плату землю, приміщення, доступ до лабораторного обладнання й послуг.

Японська модель "наукових парків", на відміну від американської, передбачає будівництво зовсім нових міст – так званих "технополісів", що зосереджуються НДДКР і наукомістке виробництво. Проект створення "технополісів" – один з найважливіших стратегічних напрямків "шестицільової" програми японського уряду по завоюванню Японією міцних позицій технологічного лідера.

З початку 80-х років у західноєвропейських країнах одержав поширення новий для цих країн різновид "наукових парків", орієнтований на потреби малих "високотехнічних" підприємств - інноваційні центри (ІЦ) подібні до американських "інкубаторів". Їхнє завдання – з'єднати ідеї й винаходи з капіталом і підприємцями, залучати суспільні й приватні фонди, щоб забезпечити "стартовий період" новим впроваджувальним компаніям.

Найпоширенішими можуть бути парки (центри):

- технологічні (спеціалізовані на впровадження високих технологій, що мають у своєму складі компанії ризикового капіталу);
- промислові (базовані на раціональному використанні виробничого потенціалу й об'єктів інфраструктури);
- грюндерські (створені для надання "стартової" допомоги із широким спектром послуг з керування процесами становлення малих і середніх за розмірами фірм);
- дослідно-конструкторські (спрямовані на використання прикладних науково-дослідних робіт і проектування нових виробів, серійне виробництво яких потім налагоджується за межами таких парків).

У Європі є зараз більше 1000 інноваційних центрів і технологічних парків [1].

Технопарки концентруються біля вузів і швидко створюють науково-технічні зони шляхом використання вільних прилягаючих територій. Вони виконують такі завдання:

- прискорення процесів передачі науково-технічних знань, отриманих під час фундаментальних і прикладних наукових досліджень, у виробництво;
- розвиток інноваційного підприємництва;
- вкладення промислових і банківських фінансових ресурсів в інноваційну сферу.

З метою розвитку технопаркових структур у перші роки їхнього існування на цих територіях державою створюється преференційний (пільговий) режим. У країнах світу для інноваційних структур поширені такі пільги: нові фірми, які виникають у складі технопарку, звільняються від сплати реєстраційного податку; від сплати податку на прибуток у перші два-три роки діяльності, а в наступні 2-3 роки сплачують його за ставками,

зменшеними на 50%, від сплати земельного податку й податку на майно, кошти, які направляються фірмами на розвиток технопарку, виключаються з оподатковуваного прибутку.

Для керування технопарком створюється спеціальний орган керування, у функції якого входять:

- визначення функціональної структури технопарку;
- прийом нових фірм до технопарку й проведення експертизи їхніх статутних документів;
- розміщення фірм в існуючих приміщеннях і відведення земельних ділянок під нову забудову на території технопарку;
- здійснення контролю за відповідністю діяльності фірм завданням функціонування технопарку в цілому й здійснення висновку фірми з території технопарку у випадку її невідповідності профілю технопарку;
- підключення нових фірм під патронаж технопарку;
- створення венчурних фірм і венчурних фондів у межах технопарку.

Як правило, фірми, які діють у межах технопарку, є самостійними юридичними особами. Фінансування діяльності технопарків здійснюється за рахунок відрахувань цих фірм, які функціонують у складі технопарку, а також за рахунок державних і регіональних субсидій, банківських кредитів, спонсорської допомоги.

У числі найбільш великих технопарків можна відзначити всесвітньо відому "силіконову долину" у Каліфорнії (США) провідного виробника сучасних ЕОМ. В її зоні зосереджено 17 найбільших концернів електронної промисловості; тут також базується багато концернів військово - промислового комплексу. У США існують і інші науково - промислові парки, всього їх - більше 20. У Франції - Софія Анті поліс (біля Ніцци), у рамках якого діє 26 промислових та 14 науково - дослідних організацій [7].

У світі нині функціонує понад 500 технопаркових структур, у США їх налічується більш як 140, у Японії - близько 50, Китаї - понад 50, Великій Британії - більш ніж 40, Франції - 30. Понад 100 наукових і технологічних парків функціонують у країнах Центральної та Східної Європи, близько 60 - у США [6].

У більшості країн світу основну частину фінансування наукові й технологічні парки отримують від держави. У Франції ця частина складає 50%, у Японії - до 100%. [6]

Протягом останніх років почався процес створення технопарків у Росії (у рамках особливих економічних зон) та парків високих технологій - у Білорусі.

Створення технопарків передбачає комерціалізацію науково-технічної діяльності, більш швидке просування наукових досягнень у матеріальну сферу. Крім цього, в умовах кризи вузівської науки в Україні створення

технопарків дозволить забезпечити вчених творчою роботою.

Досвід технопаркових структур може допомогти у просуванні наукових ідей у промисловість, орієнтувати прикладну науку на одержання конкретних результатів, реформувати свідомість учених, які звикли до державного фінансування й ніколи не займалися реалізацією своїх ідей.

Технопарки в Україні реально розпочали свою діяльність в IV кварталі 2002 р. Нині у Києві зареєстровано 8 технологічних парків. В Україні зареєстровано всього 16 технологічних парків, [7] на базі (в основному) провідних академічних інститутів, але в 2007 р. працювало лише 14 з них.

У Харкові була організована зустріч керівництва місцевих підприємств, що виробляє спеціалізоване герметизуючі обладнання, і представниками Україно - китайського технопарку міста Цзинань. Делегація технопарку відвідала завод ім. Малишева ,ВАТ « Турбоатом», ДП НТК « Інститут монокристалів», «ХП» ,НПП «Система». У рамках Україно - китайського співробітництва задіяне 10 великих міст України, але на Харків китайські гості покладають найбільші надії на співробітництво в сфері виробництва й науки.

"Інкубатори" це центри розвитку бізнесу й підприємництва, регіональні технологічні й інноваційні центри при університетах і інших вузах і науково-технічних організаціях, які забезпечують створення й стартовий розвиток нових фірм.

Менеджери закордонних фірм визначають такі проблеми інкубаторів, які вимагають вирішення: фінансування інкубатора; відношення між дирекцією й компаніями; ринкові потреби інкубатора, початковий капітал інкубатора і його розширення, фінансування компаній, утримування приміщень, практична діяльність кампаній.

Успішно функціонують бізнес - інкубатори в Німеччині, Словаччині, Чехії, Словенії.

Розвиток бізнес - інкубаторів розпочато у багатьох країнах колишнього СРСР. У Росії в 1995 - 96 р. була прийнята програма підготовки кадрів для ринкової економіки й підтримки малого бізнесу, у межах якої на конкурсних началах було організовано 12 бізнес - інкубаторів у регіонах і 60 інноваційних центрів. По декілька бізнес - інкубаторів мають країни Прибалтики. Зараз столична влада Москви створює бізнес - інкубатор інноваційної спрямованості.

В Україні також створені бізнес - інкубатори при деяких вищих навчальних закладах і регіонах (за підтримки урядових програм іноземних держав). Так, з ініціативи міської держадміністрації для підтримки інноваційної діяльності в столиці створено Київський інноваційний бізнес-інкубатор (КІБІН). До складу КІБІНА входять: бізнес-інкубатор як орган керування, координаційні органи

для забезпечення співробітництва з місцевими органами влади, самостійні центри, які забезпечують обслуговування інкубаційних фірм, інкубаційні фірми [3].

Інноваційні бізнес - інкубатори діють також при провідних технічних університетах України - Львівському політехнічному, Дніпропетровському і Київському технічних університетах. Створення інноваційних інкубаторів і бізнес - центрів на базі технічних університетів є перспективним напрямком активізації інноваційного підприємництва, що дозволяє студентам під час навчання пробувати себе в бізнесі як у технічній, так і в економічній сферах. У місті Івано-Франківську в 1996 році створено Українсько-канадський бізнес-центр, що виконує основні функції бізнес - інкубатора. Однак його діяльність торкається більше малого підприємництва, а не інноваційної сфери. У жовтні 2006 р. у Тернополі також відкрився Українсько-канадський бізнес-центр ,а у грудні 2008 р. у Донецьку відкрився міський бізнес - центр на базі Донецького державного університету.

У Києві створена Українська Асоціація бізнес-інкубаторів і інноваційних центрів. Мета асоціації - сприяння практичній реалізації програм розвитку підприємництва шляхом створення й підтримки діяльності бізнес-інкубаторів, технопарків, центрів підтримки підприємництва й інших структур інноваційного типу.

Українські бізнес-інкубатори здебільшого існують за рахунок фінансування міжнародних донорських організацій, приміщення їм надають служби працевлаштування населення при держадміністраціях міст і районів. Джерелами їхнього фінансування найчастіше є кошти міжнародних фондів та грантових програм і лише невеликою мірою - кошти місцевих адміністрацій та спонсорів. Для сприяння розвитку бізнес-інкубаторів в Україні створено Українську асоціацію бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів [8].

Слід відзначити, що істотну підтримку активізації інноваційного підприємництва в Україні надала, починаючи з 1997р., американо-українська програма розвитку бізнес-інкубаторів, яку фінансує уряд США через Агентство з міжнародного розвитку (USAID). У1998 за підтримки Міжнародного фонду соціальної адаптації і Асоціації бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів Польщі було організовано Українську асоціацію бізнес - інкубаторів та інноваційних центрів [4].

У межах програми фонду "відродження" в Україні функціонують 7 бізнес - інкубаторів: у Києві, Донецьку, Дніпропетровську, Харкові, Львові, Сімферополі, Одесі. Єдиним прикладом реальної підтримки державними структурами бізнес-інкубації є "Київська школа підприємців". Цей бізнес - інкубатор створили вітчизняний комерційний центр соціально - психологічної реабілітації "Гештальт" і державний центр зайнятості. У стінах інкубатора підприємцям

безкоштовно надають цілий ряд послуг: від приміщення до консультацій. Він має 5 місць, перебувати на його території можна півроку.

Сьогодні, відповідно до концепції центру "Гештальт" і завдяки підтримці служб зайнятості на місцях, функціонують інкубатори в Києві, Сумах і Сімферополі та в інших регіонах України.

За фінансової підтримки міжнародних організацій було створено інкубатор "Харківські технології", центр розвитку інновацій у Києві, інноваційний бізнес - інкубатор у Білій Церкві.

Інкубатор "Харківські технології" був створений в 1998 р. на базі НТК «Інститут монокристалів» у рамках міжурядової американо-української програми "Розвиток бізнес - інкубаторів в Україні"(BID), що здійснював університет «Лойола Коледж» (Балтімор, США) при фінансовій підтримці Американського агентства з міжнародного розвитку USAID. Основна мета інкубатора - сприяння розвитку малого й середнього бізнесу в Харкові й Харківській області в сфері сучасних наукомістких технологій. При Центрі був створений і функціонує Інтернет - центр, послугами якого користуються більш, ніж 100 користувачів, фізичний інкубатор, що постійно надає офісні приміщення 8 фірмам. Дві фірми вже вийшли з інкубатора й працюють самостійно. У Центрі пройшли навчання на різних курсах, семінарах, тренінгах більше 1600 чоловік, а його клієнтами стали більше 350 підприємств, серед яких ВАТ «Хартрон», СП «Амкріс-Ейч Лімітед», ВАТ «Автрамат», ВАТ «Точмедприлад» і інших.

Сьогодні Центр пропонує широкий спектр послуг:

- консультування підприємців;
- розробку й експертизу інноваційних бізнес-планів;
- всебічне сприяння підприємствам, що працюють у сфері технологічного бізнесу, дослідження й аналіз їхньої діяльності, допомога в реалізації проектів, підвищенні ефективності їхньої роботи, розробка бізнес-планів і інвестиційних проектів, маркетингові дослідження,
- розробку методичних і навчальних матеріалів;
- проведення інтенсивних (2-3 денних) семінарів з актуальних питань підприємницької діяльності;
- дослідження інвестиційної привабливості підприємств, сприяння в одержанні інвестицій і кредитів, сприяння створенню спільних підприємств;
- надання офісних приміщень на пільгових умовах (на конкурсній основі).
- послуги Інтернет - центра;
- кредитування інноваційних проектів (від 5000 до 60000 дол. США);

Білоцерківський бізнес-інкубатор за свої кошти тільки цього року надав близько 16 тисяч різних послуг. Через нього пройшло вже 337 підприємств, у тому числі десь порядку 14 % з них - це інноваційні підприємства, які почали освоювати

нові технології. За час існування Білоцерківський бізнес-інкубатор одержав дотації від міжнародних фондів - 214 тисяч доларів, а від місцевого бюджету - 10 тисяч гривень.

Сьогодні в Україні діють 73 інкубатори, однак тільки 10 з них відповідають певним вимогам.

Висновок. Світовий досвід підтвердив ефективність таких форм взаємодії науки й виробництва як технопарки, технополіси, інкубатори бізнесу.

В умовах України рекомендується використання таких форм організації як: технополіси, інкубатори бізнесу, технопарки, венчурні підприємства, а також змішані форми.

Список літератури: 1. Гришин И.Я. Управление новаторской деятельностью в регионе. Социально-методологические аспекты теории и практики на переходном этапе к рынку: Монография. – Х.: Бизнес-Информ, 1998. – 472с. 2. Краснакутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.:КНЕУ,2003. – 504 с. 3. Лапко О.О. Іноваційна діяльність в системі державного регулювання. – К.: ІЕП, 1999. – 253с. 4. Рудь Н.Т.Економіка і організація інноваційної діяльності: Навч. посіб. - Луц.держ.техн.ун-т - Луцьк: РВВ ЛДТУ,2007. - 474 с. 5. Инновационный менеджмент. Справочное пособие. / Под ред. П.Н. Завлина, А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. – СПб.: Наука, 1997. – 568с. 6. Управління інноваційною діяльністю в економіці України: Колективна наукова монографія /За наук. ред. д.е.н., проф. С.Є.Єрохін. – К.:Національна академія управління,2008. –116 с. 7. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: Монографія / За заг. ред. проф. Ю.Б.Іванова . – Х.: ВД "ІНЖЕК",2007. – 448 с.8. Йохна М.А.,Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр "Академія",2005. – 400 с.

Подано до редакції 04.03.2010